

SAMU JÁNOS

„Ha mégis...”

LADIK KATALIN: A VÍZ EMLÉKEZETE

Kalligram Kiadó
Budapest, 2016
144 oldal, 2500 Ft

Ha Ladik Katalin számos művészeti ágat érintő, összejátszó és hibridizáló életművét a test, a jelölő anyagisége, a megtestesülés lehetősége, illetőleg a kodifikáció (és ezzel az ismételtetés) krízisének poéziseként olvassuk, *A víz emlékezete*nek szövegvilága szinte-szinte konzervatívnak tűnik. Artikulálja ezt az Artisjus Irodalmi Díj laudációjában Báthori Csaba, amikor arról beszél, a kötet „megengedi, hogy kijelentéseit régi verstudásunk felől is megközelíthessük”, de érzékeli az értő kritika is, amikor rámutat, „Ladik Katalin érett versei a hagyományos szövegköltészetet képviselik” (Förköli Gábor: *Gyönyör és kín az emberen túl*), vagy arra, hogy aki „behatóbban ismeri a 60-as évektől rendszeresen publikáló, nemzetközi elismeréseknek is örvendő szerző líráját, és kezébe veszi (...) legújabb, Artisjus-díjas kötetét, kissé tán meglepődik. A korábbi poétikához képest ugyanis egy konzervatív szövegvilággal találkozik.” (Varga Melinda: *Kavicsot dörszöl a tenger ágyéka*) Azt jelentené ez, hogy a Ladik-költészet – amelyet mindig is radikális nyitottság, szövegformai, műnemi, műfaji, tematikus és diszciplináris transzgresszivitás, programszerű megfoghatatlanság jellemezett – a kötet keretei között átíródik, folyamatossága megreked, visszatörli, elmosza, szétáztatja magát?

Az (eddig leg)új(abb) kötet címe, „a víz emlékezete” szinte-szinte vajákos és nagyon jellemző ladiki paradoxon, megérteni amolyan beavatási szertartás, a veszélyeket is számba véve (így a homeopátia kommercializált kliséinek Förköli Gábor által jogosan kiemelt veszélyeit) alkalmasint nem túlzás azt mondani, olvasói próbatétel. A víz olyan anyag ugyanis, amelynek nincs emlékezete, formai állandósága, ingatag tartása és mélységei titkokat rejtene, egy másik világ másik logikáját. Nem emlékszik arra, amit csinálunk vele, a felszínére írott jelek, ha valamely romantikus kísérlet ezzel próbálkozna, továtúnnek, mielőtt olvashatóvá lennének vagy egyáltalán megjelenéne. A nyomhagyás ellen hat, a verbális jelek anyagi hordozóját, a könyv papírtestét megtámadja,

miként azt az elázottságot szimuláló borítóterv és a víz egyes halmazállapotait jelző ciklusok kezdőlapja mutatja is. A hagyományos befogadás számára fölkínált (szabad)versek így válnak veszélyeztetetté, az identitásukat biztosító anyagi feltétel, létnyomuk lesz kiszolgáltatott egy olyan (ős)elem előretörésének, amely másrészt a szövegek tematikus-motivikus koherenciáját biztosítja. Ugyanaz az erő ellentétes irányokba hat, a jelentés szintjén inspirálja, (meg)írja, táplálja, összeszervezi a verseket, az ismételhetőséget szavatoló anyagi szinten pedig a létükre tör, mintha csak olyképp akarná eltörölni őket, ahogy az esemény, az idő törli el a hangköltemény fölhangzását, vagy a performansz egyszerűségét. Eltörölve és megvalósítva, szavatolva, hogy az identitás minden segédinstanciája (a nyom, a jel, a visszakereshetőség, az iterabilitás) a zajló mélység bizonytalanságába merül, de azt is, hogy ebből a lehetetlen együttállásból idegenszerűen intenzív értelem villanjon föl. Az azonosság krízispoézise így egy paradoxonra, csupán látszólagos ellentmondásra épít, amelyet föloldva nyugodtan beszélhetünk vízről és emlékezetéről, arról, ahogyan a kettő átjárja, föloldja és megerősíti egymást. A víz itt témaként, kötőanyagként az emlékezetet, utóbbi pedig szükségszerű mellélépéseivel, bizonytalanságával és elkerülhetetlen, ontológiai súlyú pontatlanságával a víz betörését, az elmosást; idézi fel, az értelem pedig a fordítva, a jelölő testét, a könyvet.

A víz a határok, a demarkációs vonalak meghúzása, a körülrajzolás, a megjelölés szempontjából is igencsak sajátos közeg, betörve a kötetbe érvényt szerez magának a szövegek konvencionális azonosíthatósága szempontjából rendkívül lényeges verscímek terén is, amelyeket függőleges, lapszéli nyomtatásuk miatt nagyobbára utólag olvas el a befogadó. Ezzel a verstest mellé rendelődnek, nem jelölnek, nem rajzolnak körbe, szemantikailag a legkevésbé sincsenek kitüntetettebb helyzetben bármely sornál, tulajdonképpen belefolyanak a strófákba, akár (erősen retorizált) egysoros kommentárként is olvashatók.

Így akkor visszatérve a kérdésre, az érett versek kapcsán a kritika által megfigyelt valamelyes klasszicizálódás jelentékeny változást, fordulatot, esetleg enyhe eltolódást jelent-e az életműben? Legfeljebb annyira, amennyire a Ladik-recepció megmerevedő doktrínái, amelyek közül a legalapvetőbb az, hogy mindig fölforgatja, rendre érvényteleníti őket, ismét elhajlanak, de ez viszont várható fejlemény, ahogy a hullám előnt és apad.

Kétségtelen, hogy az új kötet ladiki léptékkal értve letisztult: a tobzódó formai játékokat, a performer Ladik dezartikuláló hangját hátrahagyva az alfabetikus kód, a hagyományos nyelvi jelentés működésére épít, vagyis beteljesít konzervatív olvasói elvárásokat (is), ahogyan korábban is tette többször. *A víz emlékezetének* sajátos tendenciája azonban az, hogy a nyelvi kód működése, a szemantikai megképződésének testetlensége, az új kötetre sok helyen jellemző analitikusság minduntalan megadja magát a leleselkedő víznek, elázásnak, a nála jelek szerint alig-alig elhagyható materialitásnak.

„Ha mégis emlékezne a víz?” – teszi föl a kérdést a költő egy helyütt. Nos, akkor az olyan lenne, mint „jégben a sikoly”, „egy harapásnyi napfény”, „vödörben úszó élő seb”, „befagyott tóban csapkodás”, vagy amikor valaki az elbeszélés szerint „öszülő vízre horgolta az Írást.” Mindenesetre különösen izgalmas, érdemes olvasmány.